

Kommunal- og moderniseringsdepartementet
Postboks 8112 Dep.
0032 OSLO

Deres ref.:
20/6731-1

Vår ref.:
2020/2005-7/FD V 1/CAFI

Dato:
15.03.2021

FDs innspill til NOU 2020:15 Det handler om Norge - Bærekraft i hele landet

Departementet viser til høringsbrev fra Kommunal- og Moderniseringsdepartementet (KMD), der det bes om en vurdering av NOU 2020:15 Det handler om Norge – Bærekraft i hele landet (heretter Demografiutvalgets rapport). Forsvarsdepartementet har hentet inn vurderinger fra departementets underliggende etater, og presenterer herved et samlet høringssvar.

Norsk forsvarssektor (Forsvaret spesielt) har betydelig tilstedeværelse i norske distriktskommuner, også i et stort antall kommuner på SSBs sentralitetsnivå 5 og 6. Av de fem største forsvarskommunene, målt etter antall ansatte, er tre av kommunene på nivå 5 i sentralitetsindeksen. I tillegg er det flere viktige forsvarskommuner hvor andelen forsvarsansatte i forhold til antall beboere i kommunen er høyere enn i de største forsvarskommunene. Forsvarssektoren har også et betydelig økonomisk fotavtrykk i kommunene hvor sektoren er tungt representert. Sektoren kjøper nemlig en rekke varer og tjenester fra lokalt næringsliv, noe som gir et viktig økonomisk bidrag til lokale leverandører. Lokalnæringene stimuleres ytterligere av at ansatte og vernepliktige benytter deler av sitt forbruk der de bor og der arbeidsplassen er lokalisert. Dette gjør forsvarssektoren til en sentral aktør i distriktene.

Demografiutviklingen og sentraliseringen vil treffe Forsvarssektoren med full styrke fremover
Utfordringene som beskrives i Demografiutvalgets rapport gjenkjennes av Forsvarssektoren og berøres i sektorens langtidsplan Prop. 14 S (2020–2021), Evne til Forsvar – vilje til beredskap. Den demografiske utviklingen med stadig flere eldre arbeidstakere vil treffe forsvarssektoren med full tyngde fremover. Konsekvensen er at et høyt antall ansatte vil gå av med pensjon de nærmeste årene. Dette er både en utfordring og en mulighet. På den ene siden medfører dette en omfattende kompetanseavvikling i sektoren. I tillegg vil den demografiske utviklingen kunne bidra til å svekke hele forsvarssektorens rekrutteringsgrunnlag, da færre unge arbeidstakere på det nasjonale arbeidsmarkedet vil kunne føre til knapphet innenfor en rekke kompetanseområder Forsvaret er avhengige av. På den annen side gir disse strukturelle endringene muligheter for å tilpasse sektorens

organisasjon til nye krav og forventninger, forynge personellmassen og tilføre ny relevant kompetanse, bl.a. innenfor teknologi.

Urbanisering og sentralisering er også sterke og vedvarende trender som vil forsterke forsvarssektorens – og spesielt Forsvarets – utfordringer med å holde på ungt personell. Konsekvensene av sentralisering, herunder dårligere infrastruktur eller bortfall av kommunale og sosiale tjenester i distriktskommunene, er bekymringsfullt. Forsvaret er avhengig av at det skal være attraktivt for Forsvarets personell og deres familier å tjenestegjøre i distriktene. Spesielt boligsituasjonen vil kunne påvirke Forsvarets rekruttering. Forsvaret er avhengig av å kunne tilby boliger for sitt personell på mindre sentrale tjenestestede. Det kan også være utfordrende for forsvarsansatte å selge egen bolig dersom boligen ligger i et område som preges av fraflytting og fallende boligpriser. Det er allerede i dag mer utfordrende for Forsvaret å beholde personell i distriktene enn ved sentralt lokaliserte baser, og andelen pendlere til basene i distriktene er høy. Dette henger også sammen med to-karrierefamilier, hvor det kan være utfordrende for ledsagere å finne relevant arbeid knyttet til partnerens tjenestested. Disse forholdene er vesentlige rammefaktorer som blant annet påvirker evnen til å styrke tilstedeværelsen i nord.

Svendsen-utvalget

I 2019 nedsatte Forsvarsministeren Svendsen-utvalget for å se på hvordan Forsvaret bedre kan rekruttere, beholde, og utvikle kompetanse. I Svendsen-rapporten, som ble overlevert forsvarsministeren sommeren 2020, peker utvalget blant annet på at Nord-Norge kan bli en av verdens fremste regioner for utvikling av teknologi tilpasset arktiske forhold. Utvalget mener utviklingen innen klima, geopolittikk og teknologi byr på muligheter som må gripes for å øke den lokale tilstedeværelsen, og bidra til å løse samfunnsutfordringer på en måte som er vinn-vinn for de involverte. Svendsen-utvalget anbefaler at det satses på et klyngesamarbeid med vekt på innovasjon og vekst som forener private, offentlige og militære satsinger. De mener Forsvaret bør være en sterk motor som forener ressursene i klyngesatsingen. Videre framhever de at en strategisk satsing rundt Forsvarets baser vil være til stor nytte i form av lokale leveranser, kompetansetilgang, sterkere fagmiljøer, arbeidstakermobilitet og økt attraktivitet som bosted for familier. Forsvarsdepartementet noterer at også Demografiutvalget trekker frem nærliggende innsatsområder som en del av de mange anbefalte tiltakene.

Potensialet for strukturert regionalt samarbeid

Demografiutvalgets rapport oppfordrer til et mer strukturert regionalt samarbeid mellom stat, fylkeskommune og kommune, innenfor flere tjenesteområder, herunder forsvar. Departementet støtter forslaget om strukturert regionalt samarbeid der dette er gjensidig formålstjenlig for distriktskommunene og forsvarssektoren. I Regjeringens Nordområdemelding (Meld. St. 9 (2020-2021)) pekes det blant annet på hvordan forsvarssektoren kan innrette anskaffelser slik at små- og mellomstore aktører lettere kan nå fram i leverandørmarkedet, for eksempel gjennom regionale rammeavtaler.

Kompetanseproduksjon og boligmarkeder er eksempler på andre områder der tettere samarbeid vil kunne være vinn-vinn for forsvarssektoren og distriktskommunene. Forsvarsbygg har eksempelvis en langsiktig strategi om å ikke eie boliger i områder hvor det finnes et fungerende leiemarkedet. Denne strategien bunner ut i et ønske om økt fleksibilitet, samt å ikke låse kapital i eiendomsmasse som ikke direkte bidrar til forsvarsevne. Det er

dermed av stor interesse å finne løsninger som resulterer i sunne leiemarkeder i distriktene for Forsvarsbygg. Forsvarsektoren vil på sin side bidra til å stimulere regionale leiemarkeder, ettersom sektorens arbeidsplasser, både direkte og indirekte, genererer virksomhet og boligbehov.

Demografiutvalget skriver at det må det legges til rette for dem som ønsker å ta høyere utdanning i distriktene. Potensialet for å sikre høyt utdannet arbeidskraft i distriktene er antakelig større hvis det satses på å utdanne dem som allerede bor der, framfor å forsøke å tiltrekke seg høyt utdannede som bor andre steder. Dette er Forsvarsdepartementet enig i. For å dekke Forsvarets kompetansebehov er det viktig å få til samarbeid mellom Forsvaret og den lokale og regionale kompetanseproduksjonen. Forsvaret har for eksempel behov for mange nye flyteknikere i årene framover, spesielt på Bardufoss, Evenes og i Trøndelagsregionen. På Bardufoss er det allerede etablert et spennende kompetansesamarbeid mellom Luftforsvaret, Kongsberg Defence & Aerospace og Bardufoss videregående skole om utdanning av flyteknikere. Videre har Forsvarsdepartementet inngått en toårig samarbeidsavtale med Midt-Troms regionråd om etableringen av Midt-Troms Karrieresenter. Tilbudet gjelder for utvalgte målgrupper blant personell som tjenestegjør fra Evenes og nordover.

Avslutning

Forsvarsektoren er avhengig av bærekraftige samfunn i hele Norge, både i en totalforsvarskontekst, og fordi forsvarsektoren er avhengig av sivilsamfunnene for tilgang på kompetanse og en rekke varer og tjenester til støtte for egen oppgaveløsning. Små distriktssamfunn vil også kunne være sårbare for uønsket påvirkning utenfra, og utgjør slik sett en potensiell alvorlig sikkerhetstrussel. Gitt drivkreftene for sentralisering som Demografiutvalget beskriver, er det usannsynlig at tiltak i forsvarsektoren alene vil være nok for å snu demografi- eller sentraliseringsutviklingen i distriktskommunene eller skjerme egen sektor mot de medfølgende konsekvensene. Forsvarsdepartementet støtter derfor utvalgets konklusjon om at demografiutfordringene og sentraliseringstrendene må møtes med helhetlig og bredt koordinert politikk og tiltak på tvers av samfunnet.

Med hilsen

Kjersti C. Klæboe (e.f.)
ekspedisjonssjef

Stefan Johannessen
avdelingsdirektør

Dokumentet er elektronisk godkjent og signert, og har derfor ikke håndskrevne signaturer.

